

ЗЛО"УПОТРЕБА" НА РАМКОВНИОТ ДОГОВОР И ВО

Step by step, чекор по чекор и сè поблиску до целта. Ако тргнеме од изреката дека целта ги оправдува средствата, тогаш сигурно оваа изрека најмногу им одговара на Албанците во Република Македонија. Долгогодишното искуство ни покажа дека тие не избираат средства и по секоја цена одат кон реализирање на својата цел. Се разбира, силата за своите чекори ја црпат од неефикасноста на сите досегашни македонски влади. Нашите македонски политичари молчат и во интерес на некаков си мултиетнички живот, кој многу често се злоупотребува, форсираат една заедница во државава. Со Рамковниот договор ние го изгубивме идентитетот, иако не сакаме да си признаеме, факт е дека станавме бинационална држава. Со потезите кои ги пра-

ни, а истото го направивме и со главниот град на државава. Според територијалната организација на единиците на локалната самоуправа, со Законот за Град Скопје, македонската метропола стана двојазична. Го воведовме албанскиот јазик во администрацијата, онаму каде што припадниците на одредена заедница се повеќе од 20 отсто, јазикот на заедницата го направивме службен јазик, го воведовме и

во Собранието, а ништо чудно ако се изгласа и Закон за официјална употреба на јазиците.

ПОТЕЗИ

Ако главните потези во државата, без разлика какви и да се, ги влечат интелектуалците, образовната сила, тогаш оправдани се стравувањата од тоа што ќе се случува во државава т.е. какви потези ќе преземат младите албански образовни кадри. Имајќи го предвид не само наталитетот кај албанското

население, туку и отсуството на механизмите за механичкиот прилив на Албанците, потоа економската состојба, одливот на млади кадри во странство, песимистичките прогнози дека ќе исчезне македонското население, и дека ќе нема кој да го учи македонскиот јазик, можат да станат реалност. Токму затоа е оправдана и паниката кај македонското население, предизвикана од најновата идеја, која предвидува од септември годинава албанскиот јазик да стане избран предмет во основните училишта. Такво нешто, барем според најавите, се предвидува само доколку учениците и нивните родители се заинтересирани за тоа. Според нив, ако во основните училишта се формираат паралелки од најмалку 16 ученици, кои ќе сакаат да го учат албанскиот јазик и книжевност, ќе може да се утврди колку наставници по албански јазик ќе бидат вработени во училиштата. Решението за изучување албански јазик како избран предмет за учениците од петто до осмо одделение го донел министерот за об-

■ Пишува: **Жаклина МИТЕВСКА**

НАМЕТНУВАЊЕТО НА А УЧИЛИШТАТА-НОВ ПРЕДИЗВ

ват и македонските и албанските политичари, тоа еден ден и правно ќе се потврди. Во Македонија, фактичка територијална поделба беше направена по етнички, наместо по географски принцип. Со цел фиктивно да се зголеми бројот на албанското население создадовме вештачки албански општи-

Имајќи го предвид не само наталитетот кај албанското население, туку и механичкиот прилив на Албанците, потоа економската состојба, одливот на млади кадри во странство..., песимистичките прогнози дека ќе исчезне македонското население, и дека ќе нема кој да го учи македонскиот јазик, можат набрзо да станат реалност на Македонија.

разование Азис Положани во јануари годинава. Ниеден ученик нема да биде принудуван да го учи албанскиот јазик доколку не сака, а освен тоа учениците ќе имале избор од повеќе предмети. Од септември, во основните училишта како факултативни предмети најверојатно ќе бидат воведени и босан-

ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ

скиот и ромскиот јазик, кои нема да се оценуваат. Ова е објаснувањето од ресорното Министерство, но тоа секако предизвикува револт и страв дека еден ден албанскиот јазик ќе стане задолжителен. А што се однесува до двојазичноста, таа ќе биде на ниво на целата држа-

мето. Но, времето како да работи на наша штета, зашто искуството покажа дека зад ваквите решенија се кријат смислени трикови.

РЕГУЛИРАЊЕ

Прашањата за идентитетот и за образованието на

КОНСТАНТИН МИНОСКИ

ОБРАЗОВАНИЕ И УПОТРЕБА НА ЈАЗИЦИТЕ (ОД РАМКОВНИОТ ДОГОВОР)

6.1. Во однос на основното и средното образование, наставата ќе се изведува на мајчините јазици на учениците, а истовремено во цела Македонија ќе се применуваат унифицирани стандарди за академските програми.

6.2. Финансирање од страна на државата ќе се обезбеди за високо образование на јазиците на кои зборуваат најмалку 20 проценти од населението во Македонија, а врз основа на посебни спогодби.

6.3. При уписот на државните универзитети на нови студенти, кои припаѓаат на заедници кои не се мнозинско население во Македонија, ќе се применува принципот на позитивна дискриминација сè додека уписот правично не го одрази составот на населението во Македонија.

6.4. Низ цела Република Македонија и во нејзините меѓународни односи службен јазик е македонскиот јазик.

6.5. Кој било друг јазик кој го зборуваат најмалку 20 проценти од населението, исто така, е службен јазик, како што овде е образложено. Во органите на Република Македонија, кој било службен јазик различен од македонскиот, може да се употребува во согласност со законот... Кое било лице кое живее во единица на локална самоуправа во која најмалку 20 проценти од населението зборуваат службен јазик различен од македонскиот, може да употребува кој било службен јазик за да комуницира со регионалната канцеларија на централната влада, надлежна за таа општина; таквата канцеларија, ќе одговори на тој јазик, дополнително на македонскиот.

Кое било лице може да употребува кој било службен јазик за да комуницира со главната канцеларија на централната влада, која ќе му одговори на тој јазик, дополнително на македонскиот.

6.6. Во однос на локалната самоуправа, во општините каде одредена заедница сочинува најмалку 20 проценти од населението на општината, јазикот на таа заедница ќе се употребува како службен јазик, дополнително на македонскиот. Во однос на јазиците на кои зборуваат помалку од 20 отсто од населението во општината, локалните власти демократски ќе одлучат за нивна употреба во јавните тела.

АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК ВО МАКЕДОНИЈА И ОПАСНОСТ ОД ТЕНЗИИ!?

ва. Имајќи ја предвид ситуацијата во државата Македонците стравуваат и дека во иднина услов за вработување ќе биде познавањето на албанскиот јазик. Дали на овој начин премолчно се сака да се наметне албанскиот јазик и какви ќе бидат ефектите од ваквите решенија останува на вре-

заедниците се регулирани со Уставот на Република Македонија, односно со неговите измени и со подзаконските акти. Кај нас основното образование сè уште е во надлежност на државата, а со продолжување на процесот на децентрализацијата веројатно во догледно време ќе биде во рамките на

политиката на локалната самоуправа, па согласно потребите така ќе се регулира не само прашањето на јазиците, туку и прашањето на профилирање кадри кои ќе бидат потребни за одредена локална заедница.

"Прашањето на јазиците е регулирано со меѓународни конвенции. Тоа не остава

многу простор за лични изјави на министерот за образование. Што ќе правиме ако од следната гарнитура дојде некој друг министер, па наметне нешто друго да се профилира, некој трет министер да понуди нешто трето и така во недоглед. Кога станува збор за јазиците секогаш мора да се има пред-

вид средината каде се појавува таква потреба и, пред сè, да се гледа на интересот на граѓаните. Ако тие имаат потреба за учење на албански, ромски, турски... јазик, тоа значи дека тогаш постои обврска да им се излезе во пресрет на таквите потреби. Не смее да станува збор само за албанското малцинство и за неговиот јазик. Како факултативни треба да се воведат и ромскиот, турскиот, српскиот јазик... Тоа се правата на јазиците кои се регулирани со Конвенцијата за национални малцинства, Конвенцијата за етнички јазици религиозни малцинства итн.", вели д-р Константин Миноски, доцент по предметите Социологија на етнички групи и Социолошки теории.

Тој дополнува:

"Се надевам дека не станува збор само за албанското малцинство, зашто во спротивно сè би било манипулација. Треба да се земат предвид сите малцинства кои ги има во РМ, односно средините каде што тие се сконцентрирани. На пример, во Општина Шуто Оризари каде мнозинството е ромска популација, така што кај останатите кои живеат во таа средина, Албанци, Македонци, ќе се јави потреба да го учат ромскиот јазик".

Сепак, кај нас се носат нелогични правила. За запаленото училиште во Радовиш сè уште не можат да се обезбедат средства за тоа да се обнови. Сите имавме можност да го видиме филмот на Хелсиншкиот комитет за училиштата во државава, кои не личат на ништо, а замислете тоа е иднината на Македонија. Тоа е нашата иднина, постојано во состојба на загроеност, опасност од заразни болести, небезбедни објекти, опасност од уривање, ужасни слики. А од друга страна, пак, се трошат средства за двојазични преводи. Од двојазичноста сè уште нема никакви резултати за тоа каков е ефектот од нејзината примена, кол-

кави се финансиските резултати, колку тоа го чини Министерството за образование.

ЗЛОУПОТРЕБА

Што ако зад понуденото решение за факултативен албански јазик во основното образование се кријат смислени сценарија? Значи ли тоа дека и официјално, а не само декларативно стануваме бинационална држава.

"Некогаш се злоупотребуваат и поимите мултиетничка држава, се манипулира со мултикултурализмот.

НÈ ОЧЕКУВААТ ЛИ НОВИ ПРОТЕСТИ?

Ова веќе е политичко прашање и во Собранието може сè да се изгласа. Гледавме каков беше процесот на менување на Уставот, усвојување на Рамковниот договор кој се наметна над Уставот, а никој не се праша дали тие државни функционери некому му одговараа за своите постапки, а тие одговараат пред Уставот и пред граѓаните на оваа држава. Никој не го потегна тоа прашање, да речеме дали имал право некој да го потпише Рамковниот договор, без оглед што политички беше поддржан од целата 'меѓународна заедница'. Ако

на Балканот беше осудена идејата сите Срби во една држава, зошто сега се протежира како посебна идеја сите Албанци во една држава. Тоа е процес кој гледаме дека полека се остварува. Веќе навлегувам во доменот на политиката. Сведоци сме на изјавите на албанскиот министер за надворешни работи дека не се гарантираат границите со Македонија, што е на ранг на објава на војна. Пред извесно време за тоа и се воделе војни, од друга страна, пак, го имавме и лидерот на партијата која учествува во

ралелки во неколку училишта во државава, дали наметнувањето на албанскиот јазик може да предизвика тензии?

"Сè што се наметнува насила може да предизвика тензии. Меѓутоа, образовниот процес е одделен, тука немаме многу мешани етнички училишта. Тие се одделени од градинките до високообразовниот процес. Ретки се случаите каде може во една зграда да има две училишта, една смена да учат македонски, а друга албански паралелки. Нашите истражувања покажуваат дека постои голема затвореност на групите во доменот на својата култура. За да се наметне како политичко прашање мора да се изгласа во Собранието, што е политичка волја. Сè што се наметнува насила има контраефект. Во принцип, ако на млад човек му се наметнува нешто, нормално е тоа да има контраефект. Еве што се случи во Париз. Нормално е да има реакции секаде каде што не се задоволни од таков вид решенија. Ако јазикот е факултативен се знае дека нема да го следат, ако е избран, треба да биде избран од повеќе јазици, не може да се избира од еден. Сепак, децата можат да се изманипулираат на политичка основа, за такви цели да се предизвика некаков конфликт меѓу нив. Секако дека за такво нешто треба да се консултираат родителските организации, нормално како што следува и секоја расправа кога се носи некое законско решение".

Дали може од економски аспект да бидеме принудени да го изучуваме албанскиот јазик (огласите каде се вели познавање на албански јазик)?

За ова Миноски објаснува:

"Не се согласувам со таквата констатација. Ако ние сме држава која развива приватна пазарна економија, не гледам логика зошто би требало во тој контекст да се изучува албанскиот

јазик. Поголема логика би било изучувањето на некои други јазици кои се во доменот на меѓународната трговија итн. Да тргнеме од таа логика, Македонка да се вработи во дуќан на Албанец, ако тој треба да контактира со мнозинството население, тогаш овој сопственик тоа не може да го направи на албански јазик, освен ако не се затвори во рамките на својата група, а голем дел и од таа популацијата доволно не го познава ниту сопствениот јазик".

Од друга страна, пак, постојат и поинакви размислувања кои говорат дека парите се решавачки кога станува збор за изучувањето на албанскиот јазик.

Сепак, Македонците во Западна Македонија се маргинализирана група? Веројатно и тие делумно го познаваат албанскиот јазик, но сигурно тоа не е доволно да се здобијат и со некаков документ кој би им послужил при вработување. Воедно, на албанскиот електорат не му се бара никаков документ за познавање на македонскиот јазик, сметајќи дека добро го владее, а за квалитетот на тоа владеење сведоци сме сите.

"Но, тоа не е од сега. Пред неколку години имав можност да одам во Теарце, таму половина од населението беа Македонци, но во Општината немаше вработено ниту еден Македонец. Сега тоа се други прашања. Македонците кои имаат потреба го знаат албанскиот јазик. Постојат нивоа на кои се одвива комуникацијата. Тоа било присутно и порано. Сите оние јазици на кои се одвивала комуникацијата не треба да се наметнат, зашто ако има потреба човек и сам ќе ги научи. Ако непознавањето на јазикот предизвикува затворање во одредени рамки на политичката администрација, всушност може да послужи и како инструмент, односно притисок за иселување на неалбанското население. Ако вие не комуницирате, ги затворате вратите", вели Миноски.

БЛОКАДИТЕ ВО ДРАЧЕВО

За тоа какви ефекти може да предизвика воведувањето на албанскиот јазик како факултативен во наставата, доказ е она што неодамна се случи во населбата Драчево. Централната манифестација на акцијата "Денови на пролетта, денови на екологијата", која требаше да се одржи во Основното училиште "Рајко Жинзифов" во Драчево, беше спречена со блокади од месното население, кое пристапниот пат кон населбата го затвори со земјоделски машини.

Револтирано од наводната најава дека Министерството за образование и наука сака да воведо изучување на албански јазик во училиштето, населението преку јавен повик отпечатен на ленток се организирало за да ја спречи најавената посета на министерот

Азис Положани на "Рајко Жинзифов", каде што во рамките на акцијата заедно со министерот за животна средина, Зоран Шапуриќ, требаше да посадат дрвца и да подарат книги.

Од Министерството за образование и наука демантираа дека таква одлука е донесена, а од Министерството за животна средина и просторно планирање изјавија дека на овој начин се шири верска и национална омраза.

МОЖНА ЛИ Е НОВА ПРОМЕНА НА УСТАВОТ?

Во јавноста се пласираа информации дека ДУИ дефинитивно се откажува од намерата да се донесе закон за официјална употреба на јазиците. Ваквиот став дошол како резултат на препораките од меѓународните експерти, кои ѝ сугерирале на партијата дека нема уставна основа за рамноправна и целосна употреба на албанскиот јазик на целата територија на Македонија, како втор службен јазик. Сепак, експертската група која била составена од професори по уставно право од Белгија, Швајцарија и од Македонија не ја исклучува можноста вакво закон да може да се донесе и сега. Но, за да се случи тоа, според нив, била потребна либерална интерпретација на актуелниот Устав, кој барем засега го немаат коалиционите партии. Со овој извештај ДУИ си наоѓала оправдување за нереализирањето на ова фундаментално прашање за албанските гласачи на следните избори. Поради тоа, тие ќе се залагаат да го сменат Уставот, но по заземањето на власта на овие парламентарни избори. Така, всушност им препорачале и нивните експерти.

Она што нè следи 15 години од деведесеттата година наваму, се токму тие текови во изборните процеси во носењето на ваквите законски регулативи, потпишување на несреќниот Рамковен договор и целиот товар кој произлезе од него за мнозинскиот македонски народ. Се прават некакви експерименти. Интересите на политичките елити и меѓупартиските договори не секогаш ни се допаѓаат, секогаш не се во интерес на граѓаните. Тоа барем можеме да го видиме во изминативе 15 години, да осознаеме какви, условно речено, пазари се направени, кој што ветил и исполнил и за возврат што добил за тоа. Сè ова ќе се покаже со текот на времето.

Имајќи го предвид наталитетот, бројот на македонските деца е сè помал, а ако во иднина продолжи трендот државата да не се грижи за македонските граѓани, и тие да ја напуштаат земјата, тогаш ќе нема кој и да го учи македонскиот јазик. Ако се споредат бројот на Македонците од претходниот и од сегашниот Попис, може да се забележи дека тој е речиси ист, а наспроти тоа се зголемува бројот на Албанците. Се инвестира во Западна, но не и во Источна Македонија. Ако сакаме да ги мотивираме луѓето да останат овде државата треба да им обезбеди нормален живот. Но, нашиве политичари покажуваат поголема грижа за албанското наместо за македонското население. Во битката за гласовите на избирачите, кај македонскиот електорат приближно е јасно каква е определеноста, всушност се работи за тоа како да се привлечат гласовите на албанскиот електорат. Во случај на мала разлика овие гласови можат да бидат решавачки. Секогаш има хипотека која отпосле се наплатува, таков е случајот со јазиците, со тетовскиот државен универзитет итн. Сè се нуди во форма на политика, а потребно ни е квалитетно образование.